

DOI: 10.32347/2786-7269.2024.7.251-264

УДК 711

к.т.н. Михайлик О.О.,
mykhailykolga@gmail.com; ORCID: 0000-0003-3648-9410,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРИБЕРЕЖНА ТЕРИТОРІЯ ТА ПРИБЕРЕЖНА ЗОНА: ВИЗНАЧЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ, МІСТОБУДІВНЕ ОСВОЄННЯ

Розглянуто прибережні території та прибережні зони, як функціональні території міста. Зазначено їхні природні та містобудівні характеристики. Визначені критерії сприятливості прибережних територій для містобудівного освоєння за природними умовами. На прикладі Дніпрової набережної в Києві прослідковано трансформацію в часі міської прибережної зони.

Ключові слова: Дніпрова набережна; містобудівне освоєння; прибережна акваторія; прибережна територія; прибережна зона; річкова екосистема.

Вступ. Річка є найпотужнішим фактором місця народження, існування та розвитку міст та населених пунктів, природною домінантою поселення. Річка з її прибережними територіями визначає планувальну структуру населеного пункту, характер його функціонального зонування – зони забудови, громадський простір, ландшафтно-рекреаційні території, характер промисловості та сільського господарства, економіки. Для вирішення містобудівних завдань важливим є визначення розміру, межі, природніх особливостей, функціонального призначення прибережних зон.

Постановка проблеми. Досі в науковій літературі немає чіткого визначення термінам «прибережна територія» та «прибережна зона», що відповідало б якостям та формам їхнього функціонального використання. Наукове дослідження має починатися з визначення ключових термінів, що ставатиме вагомим інструментом вишукування. «Вірно кажемо – вірно робимо», - зауважують Мудреці. Дана стаття є спробою дати визначення та характеристики термінам «прибережна територія» та «прибережна зона».

Аналіз досліджень та публікацій. Вчені - О.В. Лєснєв [1], М.М. Кушніренко [2], В.М. Вадімов [3], Т.В. Устенко [4], В.В. Воробйов [5] - досліджують прибережні території з позиції екологічних, композиційних і планувальних особливостей. В праці І.О. Лукомської прибережні території розглянуто як складні екосистеми з високою родючістю й характерним мікрокліматом; за браком фахового господарювання урбанізація ризводить до дисбалансу водних екосистем [6]. М.М. Кушніренко розглядає прибережні території як фізико-географічне явище і визначає, що це є землі, що

розташовані біля берега річки, мають схил до русла, охоплюють такі елементи долини ріки як заплава, схили, корінні береги, річкові тераси, зони можливого затоплення та підтоплення паводковими водами, водоохоронну зону річки, захисну смугу. За умови звільнення від промислових зон, транспортних коридорів і формування озелених відкритих просторів прибережна територія ставатиме екологічним стабілізатором міського середовища[2]. Є.В. Гуськова визнає прибережну територію як контактну зону урбанізованих та природних об'єктів, основою архітектурно-ландшафтного формування річкового фасаду, що потребує особливих методів містобудівного освоєння берегів. Межу прибережної території зазначено умовами пішохідної доступності та архітектурно-просторовими особливостями берегів. Пропонується виділити прибережну зону, що надасть можливість комплексного освоєння цієї території з введенням особливого регламенту її забудови при розробці генеральних планів [7]. Землекористування та містобудівне освоєння прибережної території має відбуватися згідно зі законодавчими й нормативними документами, як Земельний кодекс України, Водний кодекс України [8] тощо. Проблемою є брак в цих документах чіткого трактування термінів «прибережна територія» та «прибережна зона». Науковці спільні у необхідності застосування особливих методів містобудівного освоєння прибережної зони, яка є частиною прибережної території [9, 10].

Мета даної публікації є визначення термінів «прибережна територія» та «прибережна зона» з позиції їх містобудівного використання, бо діючі законодавчі документи, нормативні джерела, наукові статті, в яких піднімаються проблеми освоєння та збереження прибережних територій, не дають їхнього чіткого тлумачення.

Основна частина. Головною задачею містобудування є функціональне використання території – створення сприятливого середовища для комфортного та безпечного проживання людей. Головними факторами і умовами просторово-планувальної організації територій населених пунктів є природні умови, соціально-демографічні, економічні та екологічні ресурси. Об'єктом містобудівного дослідження є соціоекологічна система - предметна область містобудівної діяльності, складовими якої є «міське середовище» та «населення», що є рушієм соціальної та економічної життєдіяльності системи, бо висуває вимоги до якості матеріального середовища, масштабів і напрямків розвитку містобудівної системи у просторі й часі [11]. Головними підсистемами соціоекосистеми є «населення», «діяльність» та «середовище». Складовими комфорту проживання населення в міському середовищі є фізичний (біологічний), соціальний та духовний комфорт. На якість фізичного комфорту мешканців впливають природні фактори: клімат, сейсмічність, рослинність,

наявність акваторій тощо. Одним з вагомих визначальних планувальних факторів міського середовища є річкова екосистема - прибережна зона річки збагачує міську тканину (відкриті простори, панорамність), об'єднує мешканців (соціалізація), сприяє гуманізації міського середовища (екологічність).

Як природне явище річка та її прибережна територія є взаємозалежною річковою екосистемою, що є складним динамічним комплексом із парадинамічними зв'язками, де відбувається обмін речовин, енергії, інформації. Прибережна територія є екотоном літоралів – перехідним ландшафтним комплексом між водою та сушею, де основним фактором впливу є коливання рівня води [12]. Визначення величини прибережної території залежить від комплексу природних факторів: фізико-географічних, мікрокліматичних, лісорослинних, біологічних умов тощо. Згідно з *геоморфологічною будовою* до меж прибережної території входять заплава, схили корінних берегів та древніх терас, гирлові ділянки прибережних ярів та балок, борові тераси. Зовнішня межа прибережної території визначається лінією, що є найбільш віддалена від річки, та прив'язується до найближчої межі сільськогосподарського угіддя, шляхів, лісосмуг, меж заплави (території затоплення у разі максимального повеневого (паводкового) рівня води), терас, бровок схилів, балок та ярів, еродованих земель; додається до неї розмір протиерозійної смуги 50-150 м [13]. *Просторово-планувальні межі* прибережної території обумовлені границями зорового сприйняття деталей прибережного ландшафту, що становлять біля 2,5 км, та силуетних деталей та кольору – біля 5 км. *Мікрокліматична межа* є визначальною ознакою прибережної території, яка залежить від погодних умов (температури повітря, відносної вологості повітря, напрямлення вітру тощо), часу доби, водності річки, іонізаційного фону тощо. Так, для великих річок мікрокліматична границя прибережної території в літній період становить біля 500-1000м. Загальну межу та конфігурацію прибережної території визначають згідно з максимальним значенням впливу річки, враховуючи її інженерно-геологічні, мікрокліматичні та просторово-планувальні критерії [1].

При однакових кліматичних умовах в межах прибережних територій інтенсивність фізико-географічних процесів значно вища, ніж в інших ландшафтах [13]. Вплив річки на прибережну територію зменшується пропорційно логарифму відстані від водойми. Природним захистом річкової екосистеми є заплава, тому для збереження природного балансу важливим є залишати заплаву незабудованою, особливо біля малих річок, які є найуразливішими. Для підтримання природного балансу річкової екосистеми схили борових терас, які є складовою прибережної території, мають бути зайняті не менше ніж 10-35% луками та бути незайманими, 15-30%-землями лісгосподарського призначення, 45-55%-землями сільськогосподарського

призначення, при чому розмір орних полів мають бути не більше 10 га для ведення дрібнокультурного землеробства із застосуванням гранульованих добрив [14,15,16]. Збереження природного балансу у всьому річковому басейні є важливою умовою екологічного підходу до містобудівного освоєння прибережних територій [17]. З комплексу природних факторів визначальними ознаками прибережної території є геоморфологічна будова та мікроклімат (температурний режим, вологість, іонізація, бризові вітри). Антропогенними складовими річкових екосистем є урбанізовані прибережні зони міст, землі з регульованою та нерегульованою господарською діяльністю [18].

Прибережна міська зона обмежена з одного боку акваторією, а з іншого - забудовою, транспортними комунікаціями. Прибережні міські зони мають природні, функціональні та естетичні обмеження та вимагають особливого підходу до проєктування, забудови, благоустрою та озеленення. Майже всі прибережних територій є сприятливі для містобудівного освоєння – різниця існує в ступені складності та коштовності містобудівного освоєння прибережних територій, перетворення їх в прибережні зони (табл. 1,2). Містобудівна оцінка прибережної зони для організації тут сприятливого комфортного середовища перебування людей, є комплексом з інженерно-геологічної, архітектурно-композиційної, санітарно-екологічної та економічної оцінок. Визначення варіанту містобудівного освоєння прибережної зони залежить від:

- місцевих природних особливостей: геоморфологічної будови, геології та гідрології, рельєфу, ландшафту, мікроклімату, флори, фауни;
- функціонального призначення території;
- наявності або відсутності капітальної забудови на прибережній території;
- величини та конфігурації ділянки, що проєктується;
- ступеню антропогенного навантаження;
- розміру населеного пункту;
- наявності експлуатаційного догляду.

Вибір прийомів забудови прибережної зони повинен базуватися на принципах формування виразної архітектурно-планувальної забудови, покращення міського мікроклімату, формування зручного громадського простору та облаштованих ландшафтно-рекреаційних територій. Неприйнятною є забудова прибережної зони капітальними спорудами виробничої території за виключенням споруд водного господарства, прокладання тут транзитних магістральних вулиць.

Містобудівне освоєння прибережної зони включає й прибережну акваторію: місця купання відпочиваючих, водних прогулянок, занурених над водною поверхнею пірсів. Є прибережні міста, де під час припливів води

океанів-морів затоплюють значну частину берега і будівлі, збудовані на палях, тимчасово потрапляють до зони акваторії, як цей буддійський Храм Японії в місті Хіросіма (св.1,2).

Таблиця 1

Оцінка природніх факторів прибережних територій щодо ступені сприятливості містобудівного освоєння прибережних зон [за Лєсновим]

№ п/п	Критерії	Категорії сприятливості природних умов		
		I-сприятливі	II-відносно сприятливі	III-несприятливі
1	Температурний режим	Комфортні умови в теплий сезон	Умови комфорту часткові	Дискомфортні температури
2	Відносна вологість літнього сезону, %	50-60	До 80, менше 50	До 100, менше 40
3	Бризова циркуляція	Активна	Часткова	Відсутня
4	Іонізація атмосфери – негативні іони, м ³	≥ 2000	1000-2000	≤ 1000
5	% заболочення відносно всієї прибережної території	До 10	До 20	≥ 20
6	Затоплення	Не затоплюються 1% паводками	Затоплюються 1% паводками більш ніж на 0,5м	Затоплюються 4% паводками більш ніж на 0,5м
7	Заліснення, % відносно всієї прибережної території	≥ 30	≤ 20	≤ 10
8	Експозиція схилів	Східна, південна поверхні	Західна, південно-західна, південно-східна	Північна, північно-східна, північно-західна
9	Ухил, %	0,5-10	Менше 0,5, з 10 до 20	Менше 0,3, більше 20
10	Глибина залягання ґрунтових вод, м	менше 5	2-5	Вище 2
11	Несприятливі процеси: зсуви, ерозія, заболочення тощо	Відсутні	В наявності на 50% території	Розповсюдження по більшості прибережної території
12	Характер яскравості ландшафту	Наявність лісів, перепад висоти рельєфу ≥ 50м	Відсутність лісів, перепад висоти рельєфу 20-50м	Рівнинний рельєф, відсутність лісів
13	Якість ґрунтів для забудови	Піщані -сухі та дуже сухі, легкі й дуже сухі супіщані	Супіщані сухі відносно багаті, дуже сухі родючі суглинки	Всі інші типи ґрунтів
14	Відстань від акваторії, км	До 3	3-5	Більше 5
15	Економічність освоєння прибережної території (розмір витрат на інженерну підготовку відносно кап. витрат), %	До 10	До 25	Більше 25

Таблиця 2

[за Лесновим]

Прибережні ландшафти	Містобудівні функції території			
	Міське будівництво	масовий відпочинок	промисловість	сільськогосподарське виробництво
заплавні	5	1	7	1
заплавні наливні	1	2	2	7
борові тераси	1	2	1	7
лесові	4	5	3	1
схилові	2	4	4	4
польдери	6	7	7	2
яружно-балочні	3	3	5	3

Світлина 1, 2. Прибережна зона міста Хіросіми. Японія. Фото автора

Характер освоєння прибережних зон з часом може змінюватися-як, наприклад, Дніпрова набережна Києва. Береги Дніпра в Києві були освоєні з давніх давен: на високому правому березі Дніпра місто Київ, як центр Полянської землі, розвивався, починаючи з кінця V століття (св.3) [19]. В середні віки Борисфеном пролягав один з головних торгівельних шляхів Європи – «із варяг у греки» [20]. Київ був портовим містом, а київська гавань була зручним місцем для стоянки суден – вздовж Дніпрової набережної (район сучасної Поштової площі) вервечкою тягнулися причали. Протягом кількох століть набережна Дніпра була необлаштованою: до початку XIX століття вона мала вигляд, як і за стародавніх часів, коли чернігівці не радили Іллі Муромцю їхати цим шляхом (св.4). Облаштування набережної починається з середини XIX століття, коли у 1840-1850 рр. прокладають набережне шосе для зв'язку Подолу з неіснуючим сьогодні Ланцюговим мостом (св.5). Шосе було укріплено не надійно, тому тут, протягом майже 100 років, траплялися зсуви, про що в старовинному часопису «Киянин» писали: «Ще двісті сажнів шосе

попливли на південь...». Човни з товаром приходили до Дніпрової набережної Києва і зазвичай подільська торгівля велася безпосередньо з човнів [21]. У 1938-1939 роках тут було збудовано гранітну набережну (арх. Осьмак) (св.6), а в 1957-1961 роках на Поштової площі з'явився Річковий вокзал у формі річкового теплоходу (арх. В. Гопкало, В. Ладний та інші). Поруч з річковим вокзалом було споруджено Парковий пішохідний міст, що веде на Труханів острів, де довгий час було місце центрального київського пляжу (св.7). В спекотні дні тут збиралося до 10 тис. осіб, а якість піску на Дніпровому пляжі була високою і, як казали кияни, поступалася лише двом світовим пляжам – французькій Рив'єрі та чорноморській Анапі [20]. На дніпрових високих борючих терасах вздовж набережної від Києво-Печерської лаври до Поштової площі простягається паркова зона загального користування, що складається з 6 парків, які переходять один в другий (св.9): Аскольдова могила, Володимирська гірка (св.11), Хрещатий з музеєм води (Водно-інформаційний центр), Маріїнський (Царський, св.10) з Маріїнським палацом. На набережній між мостом метро і мостом Патона у 1982 році було встановлено одну з візитівок міста - пам'ятник засновникам Києва (скульптор В. Бородай, арх. В. Фещенко).

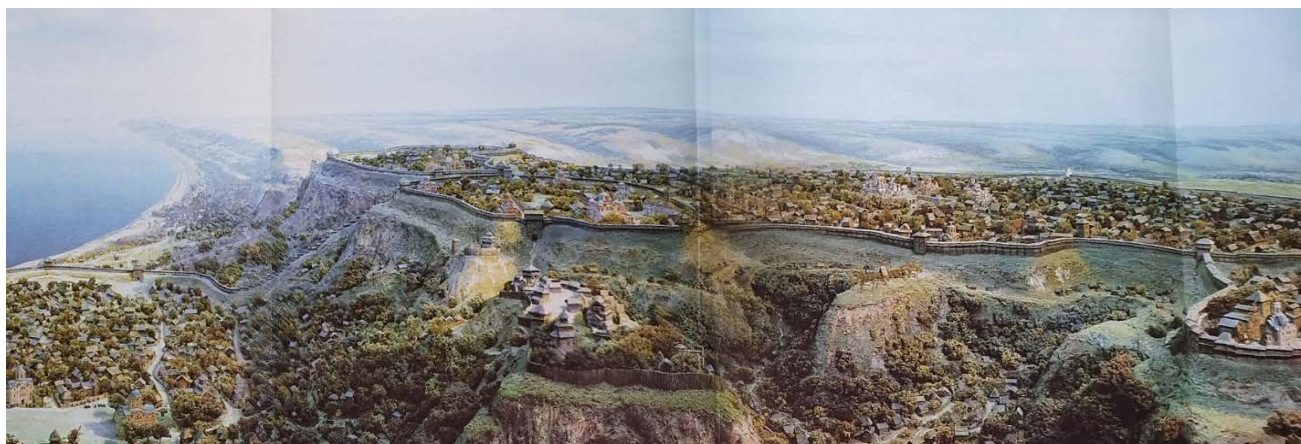
Дніпрова набережна з давніх давен виконувала функцію презентативного громадського простору з Річковим вокзалом, причалом, ремонтними майстернями, ландшафтно-рекреаційною парковою та пляжною зонами. З 90-х років ХХ століття ця роль Дніпрової набережної почала втрачатися: зник водний транспорт, що постійно курсував по Дніпру, перестав функціонувати центральний міський пляж. Прогулянковим набережним, яких було відрізано від міста дорогами, (Русанівська та Дніпровська набережні, Поштова площа, Наводницький парк) наразі бракує озеленення, а деякі ділянки берега потребують розчищення від захаращеності. Дніпрова прибережна зона стає все більш елітарною зі спорудами дорогих готелів, ресторанів, яхт-клубів, приватних причалів та пляжів, які є закритими зонами й обнесені парканом, а набережне шосе є шумною магістраллю міського значення (табл. 3). На сьогодні лише 15% берегової лінії Дніпра в межах Києва можна вважати загально доступною з належним рівнем комфорту [22]. Втрата Дніпрової набережної функції громадського простору, перетворення прибережної зони активного громадського життя в осередок елітного житла та транспортний коридор є збідненням міської тканини, втратою важливого громадського простору. Маючи потужний природний та людський потенціал, історичну генезу та запит суспільства, саме тут, на Дніпровій набережній, можлива перспектива організації Київської прибережної зони з привабливими атракціями, відродженням пароплавства, активним міським громадським простором, якого вкрай бракує киянам. З метою розвитку потенціалу Дніпра на

початку 2010-х років було започатковано проєкт «Дніпровська перлина», як одну зі стратегічних ініціатив Стратегії розвитку Києва. Наразі проєкт призупинено як і низку інших напрацювань з цього питання. Ревіталізація прибережної зони Дніпра сприятиме економічному та культурному розвитку Києва.

Таблиця 3

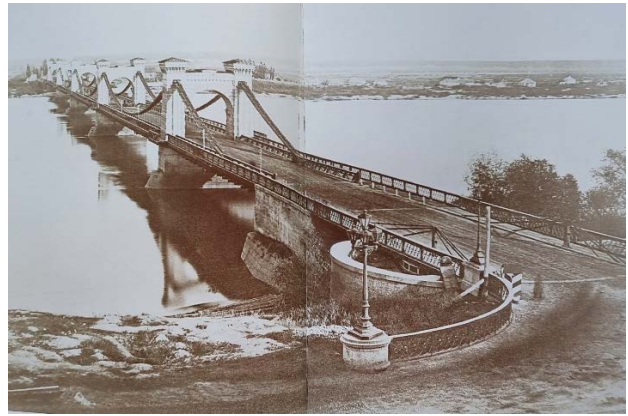
Трансформація в часі функціонального призначення прибережної зони
Дніпрової набережної Києва

<i>Містобудівне призначення</i>	Громадський простір загального користування			Зона внутрішньоміського транспорту. Простір обмеженого користування
<i>Функціональне зонування</i>	<ul style="list-style-type: none"> •Транспортний зв'язок по Дніпру •торгівля з човнів та на березі Дніпра 	<ul style="list-style-type: none"> •Зв'язок району Подолу з Ланцюговим мостом 	<ul style="list-style-type: none"> •Транспортний зв'язок на набережній, по Дніпру •ландшафтно-рекреаційна територія 	<ul style="list-style-type: none"> • Автомагістраль міського призначення. •Зони забудови (порти, причали, ресторани, яхт-клуби тощо закриті парканами. •Ландшафтно-рекреаційна територія, де прогулянкові набережні відрізані від міста дорогами (Русанівська, Дніпровська набережна, Поштова площа, Наводницький парк), а частина пляжів є приватними і закриті парканами
<i>Благоустрій</i>	<ul style="list-style-type: none"> •Необлаштована набережна 	<ul style="list-style-type: none"> •Початок облаштування набережної 	<ul style="list-style-type: none"> • Будівництво гранітної набережної, Річкового вокзалу, Пішохідного мосту • Формування паркової зони з 6 парків •Облаштування центрального пляжу 	<ul style="list-style-type: none"> •Брак зелених насаджень вздовж тротуарів, що відрізані від міста швидкісними автомагістралями. •Захаращеність берега
<i>Період</i>	1	2	3	4
<i>Часовий відрізок</i>	V сторіччя	середина XIX сторіччя	середина XX сторіччя	90- роки XX сторіччя

Світлина 3. Панорама древнього Києва [19]

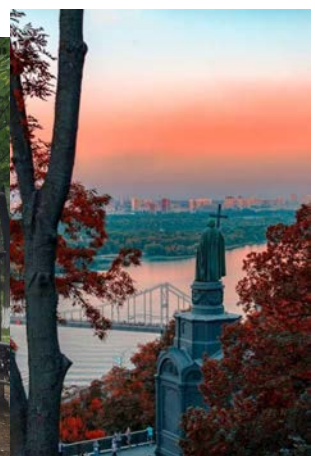
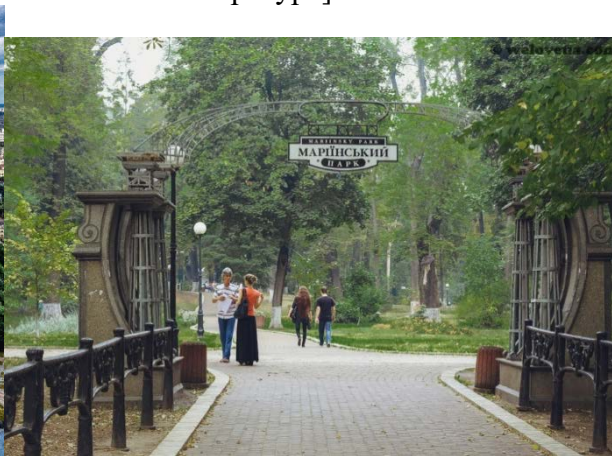
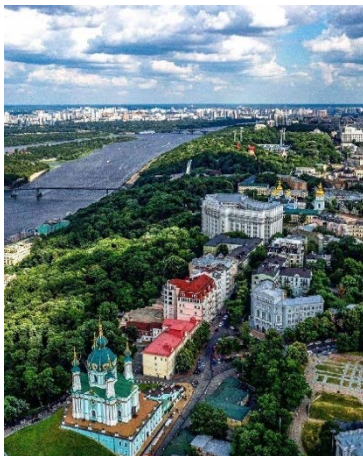

Світлина 4. Дніпрова набережна на початку XIX ст.; Світлина 5. Будівництво набережного шосе [19]

Світлина 6,7,8. Дніпрова набережна, як прибережна зона відпочинку киян [19, інтернет ресурс]

Світлини 9,10,11. Паркова мережа прибережної зони Дніпрової набережної. Інтернет ресурс

Висновок. Чиста вода наших річок та водойм чим далі стає дефіцитним природним ресурсом. Стан водойм безпосередньо залежить від стану їхніх прибережних територій, бо річка разом з прибережними територіями складає цілісну річкову екологічну систему. Для пошуку методів містобудівного освоєння прибережної зони визначення термінів «прибережна територія» та «прибережна зона» є початковим ключовим кроком. Проаналізувавши законодавчі та наукові джерела, дано роз'яснення термінам «прибережна територія» та «прибережна зона». «Прибережна територія» є фізико-географічним терміном, тоді як поняттям «прибережна зона» оперують в

містобудівній царині. Прибережна територія – це природний резерв міської тканини, що має сприятливий потенціал для формування прибережних зон з метою створення комфортного міського середовища. Прибережна зона – це частина прибережної території та акваторії з регульованою та нерегульованою господарською діяльністю, функціональне призначення якої є організація сприятливого середовища для життєдіяльності населення в зоні впливу водойми. Важливою задачею просторового планування є формування прибережної зони як комфортного та безпечного міського середовища для організації тут зон житлової та громадської забудови, ландшафтно-рекреаційного простору. Дана оцінка природних факторів прибережних територій щодо ступені сприятливості містобудівного освоєння прибережних зон та оцінка прибережних ландшафтів щодо їх функціонального призначення. Зазначено, що головними визначальними ознаками прибережної території серед багатьох факторів є геоморфологічна будова та мікроклімат (температурний режим, вологість, іонізація, бризові вітри). Прослідковано трансформацію Дніпрової набережної Києва: починаючи з V століття, пройшовши 4 основні періоди формування через облаштування та благоустрій прибережної зони, подільська набережна на сьогоднішній день втратила функцію громадського простору. Перетворення прибережної зони Києва в осередок обмеженого елітного житла та транспортний коридор є збідненням життя міста, втратою важливої міської зони. Ревіталізація Дніпрової прибережної зони потребує зусиль громадськості, фахівців, потужного фінансування, відповідних законодавчих актів. Розвиток прибережних територій, як природний потенціал в містах, має здійснюватися в межах чинного законодавства та з урахуванням екологічних норм для створення сприятливого міського середовища.

Список використаних джерел

1. Леснов О.В. Застройка приречных территорий городов/Леснов О.В. – К.: Будівельник, 1977. – 72 с.
2. Кушніренко М.М. Збереження ландшафтів прирічкових територій як умова сталого розвитку міста/М.М. Кушніренко//Наук. вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.12. – С. 29-33.
3. Вадимов В.М. Город и река (планировочные аспекты)/В.М. Вадимов – Полтава: Археология, 2000. – 214 с.
4. Устенко Т.В. Урахування природних умов у вдосконаленні архітектурно-просторового середовища прибережної частини міст/Т.В. Устенко, Наук. Вісник будівництва. Харків, 1973. – Вип.4. – С. 84 – 87.
5. Воробьев В.В. Градостроительная организация прибрежных зон в системе зарегулированной реки (на примере Днепра): автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. арх: спец. 18.00.04 / В.В. Воробьев. – М., 1985. – 188 с.
6. Лукомская И.О. Взаимодействия архитектуры и ландшафта в урбанизированных долинных пространствах Карпатских рек/И.О. Лукомская // Нац. ун-т «Львовская политехника». – Львов, 2008. – 24 с.

7. Гуськова Е.В. Приречная активность городского пространства/ Е. В. Гуськова //Иновации в ландшафтной архитектуре: сб. тез. докл. науч.-практ. конф. / ННГАСУ– Н., 2010. – С. 23 – 29.
8. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР//Відомості ВР України – 1995. № 24. – 189 с.
9. Рубан Л.І. Принципи містобудівного використання територій в умовах деградації річки : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. арх. : спец 18.00.04 / Л. І. Рубан. – К.: КНУБА, 2000. – 23 с.
10. Дубняк С.С. Оцінка водного режиму і пропускної здатності верхньої ділянки Канівського водосховища в умовах інтенсивної урбанізації/С.С. Дубняк// Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія: наук. збір. – К.: ВГЛ «Обрії», 2004. – Т. 6. – С. 145 – 158.
11. Дьомін М.М. Планування і забудова міст: конспект лекцій/М.М. Дьомін, О.І. Сингаївська, М.В. Биваліна, О.В. Приймаченко. – Київ: КНУБА, 2022. – 210с.
12. Гриб Й. В. Відродження екосистем трансформованих басейнів річок та озер (рекомендації до розробки ОВНС)/Й.В. Гриб, М.О. Клименко, В.В. Сондак. – Рівне: НУВГП, 2012. – 246 с.
13. Зуб Л.М., Томільцева А.І., Томченко О.В. Сучасна трансформація водозбірних басейнів лісостепових річок. Екологічна безпека та природокористування, №3(19), 2015. С.65-72.
14. Яцик А.В., Шевчук В.Я. Енциклопедія водного господарства, природокористування, природовідтворення, сталого розвитку. – К.: Генеза, 2006.-1000 с.:іл.
15. Яцик А.В. Водогосподарська екологія: у 4 т., 7 кн.- К.: Генеза, 2004.-Т.4, кн.6,7.-680 с.:іл.
16. Кучерявий В.П. Урбоекологія: підруч. /В. П. Кучерявий. – Л.: Вид-во «Світ», 2002. – 440 с.
17. Дубняк С.А. Пропозиції до концепції басейнового принципу управління як основи відтворення водних ресурсів та оздоровлення водних об'єктів / С.А. Дубняк // Проблеми ефективного використання водних ресурсів та меліорації земель (наук.-практ. конф.). Зб. тез. – К., 1996. – С.77 – 83.
18. Стефанишина-Гаврилюк Ю.Д. Небезпеки природокористування на прирічкових територіях/Ю.Д. Стефанишина-Гаврилюк//Наук. вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 24.04. – С. 77 – 87.
19. Київ вчора, сьогодні, завтра: Фотоальбом/Упоряд. В.Д. Єрмаков; автор тексту Олеся Кравець. К.: Мистецтво, 1982.
20. Конфудор Ю.Ю., Артеменко І.І., Згурський В.А. та інші. Історія Києва. Древній та середньовіковий Київ. В 3 томах, 4 книгах. Т.1. видавництво «Наукова думка»,1982, с.58
21. Путівник. Сім чудес Києва. Видавець «ПП Горобець Г.С.», Київ, 2007, с. 109-115.
22. Проєкт «Вкрадений Дніпро». Рекомендації щодо поліпшення ситуації з доступом киян до річки Дніпро. https://texty.org.ua/pdf/dnipro_recomm.pdf

Ph.D or candidate of science **Olha Mykhailyk**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

COASTAL TERRITORY AND COASTAL ZONE: DEFINITION, CHARACTERISTICS, URBAN DEVELOPMENT

The purpose of this publication is to define the terms «coastal territory» and «coastal zone» from the point of view of their urban planning use, because the current

legislative documents, normative sources, scientific articles, which raise the problems of development and preservation of coastal territories, do not give their clear interpretation.

As a natural phenomenon, the river and its coastal territory are an interdependent river ecosystem, which is a complex dynamic complex with paradyamic connections, where the exchange of substances, energy, and information takes place. The general boundary and configuration of the coastal territory is determined according to the maximum value of the influence of the river, taking into account its engineering and geological, microclimatic and spatial planning criteria. From the point of view of urban planning, the coastal area is a natural reserve of the urban fabric, which has a favorable potential for the formation of coastal zones in order to create a comfortable and safe urban environment.

The coastal zone is a part of the coastal territory and water area with regulated and unregulated economic activity, the functional purpose of which is the organization of a favorable environment for the life of the population in the zone of influence of the reservoir. Almost all coastal areas are favorable for urban development - the difference exists in the degree of complexity and cost of urban development of coastal areas, their transformation into coastal zones. The urban planning assessment of the coastal zone for the organization of a favorable and comfortable environment for people's stay here is a complex of engineering-geological, architectural-compositional, sanitary-ecological and economic assessments. The choice of techniques for the development of the coastal zone should be based on the principles of the formation of an expressive architectural and planning development, improvement of the urban microclimate, the formation of convenient public space and landscaped and recreational areas. It is unacceptable to build up the coastal zone with capital structures of the industrial area, with the exception of water management facilities, and the laying of transit main streets here. The functional purpose of coastal zones may change over time.

An assessment of the natural factors of coastal areas in relation to the degree of favorability of urban development of coastal areas and an assessment of coastal landscapes in relation to their functional purpose is given. It is noted that the main defining features of the coastal area, among many factors, are the geomorphological structure and microclimate.

The transformation of Kyiv's Dnieper embankment has been traced: starting from the 5th century, after passing through 4 main periods of formation due to the arrangement and beautification of the coastal zone, the Podil embankment today has lost its function as a public space. The transformation of the coastal zone of Kyiv into a center of limited elite housing and a transport corridor is an impoverishment of the life of the city, the loss of an important urban area. The development of coastal areas,

as a natural potential in cities, should be carried out within the limits of current legislation and taking into account environmental norms to create a favorable urban environment.

Key words: Dnieper Embankment; urban development; coastal water area; coastal area; coastal zone; river ecosystem.

REFERENCES

1. Lesnov O.V. Zastroika pryrechnykh terrytorii horodov/Lesnov O.V. – K.: Budivelnik, 1977. – 72 s. {in Russian}
2. Kushnirenko M.M. Zberezhennia landshaftiv pryrychkovykh terrytorii yak umova staloho rozvytku mista/M.M. Kushnirenko//Nauk. visnyk NLTU Ukrainy. – 2008. – Vyp. 18.12. – S. 29-33. {in Ukrainian}
3. Vadymov V.M. Horod y reka (planyrovочные аспекты)/V.M. Vadymov – Poltava: Arkheolohiya, 2000. – 214 s. {in Russian}
4. Ustenko T.V. Urakhuvannia pryrodnykh umov u vdoskonalenni arkhitekturno-prostorovoho seredovyscha pryberezhnoi chastyny mist/T.V. Ustenko, Nauk. Visnyk budivnytstva. Kharkiv, 1973. – Vyp.4. – S.84 – 87. {in Ukrainian}
5. Vorobev V.V. Hradostroytelnaia orhanyzatsiia prybrezhnykh zon v systeme zarehulyrovannoi reky (na prymere Dnepra): avtoref. dyss. na soysk. uchen. stepeny kand. arkh: spets. 18.00.04 / V.V. Vorobev. – M., 1985. – 188 s. {in Russian}
6. Lukomskaia Y.O. Vzaymodeistviia arkhytektury y landshafta v urbanyzovannykh dolynnykh prostranstvakh Karpatskykh rek/Y.O. Lukomska // Nats. un-t «Lvovskaia polytekhnika». – Lvov, 2008. – 24 s. {in Russian}
7. Huskova E.V. Pryrechnaia aktyvnost horodskoho prostranstva/ E.V. Huskova //Ynnovatsyy v landshaftnoi arkhytekture: sb. tez. dokl. nauch.-prakt. konf. / NNHASU– N., 2010. – S. 23 – 29. {in Russian}
8. Vodnyi kodeks Ukrainy vid 06.06.1995 r. № 213/95-VR//Vidomosti VR Ukrainy – 1995. № 24. – 189 s. {in Ukrainian}
9. Ruban L.I. Pryntsypy mistobudivnoho vykorystannia terrytorii v umovakh dehradatsii richky : avtoref. dys. na soysk. uchen. stepeny kand. arkh. : spets 18.00.04 / L.I. Ruban. – K.: KNUBA, 2000. – 23 s. {in Ukrainian}
10. Dubniak S.S. Otsinka vodnoho rezhymu i propusknoi zdatnosti verkhnoi dilianky Kanivskoho vodoskhovyscha v umovakh intensyvnoi urbanizatsii/S.S. Dubniak// Hidrolohiia, hidrokhimiia, hidroekolohiia: nauk. zbir. – K.: VHL «Obrii», 2004. – T. 6. – S. 145 – 158. {in Ukrainian}
11. Domin M.M. Planuvannia i zabudova mist: konspekt lektsii/M.M. Domin, O.I. Synhaiska, M.V. Byvalina, O.V. Pryimachenko. – Kyiv: KNUBA, 2022. – 210s. {in Ukrainian}

12. Hryb Y.V. Vidrozhennia ekosystem transformovanykh basiniv richok ta ozer (rekomentatsii do rozrobky OVNS)/Y. V. Hryb, M. O. Klymenko, V. V. Sondak. – Rivne: NUVHP, 2012. – 246 s. {in Ukrainian}
13. Zub L.M., Tomiltseva A.I., Tomchenko O.V. Suchasna transformatsiia vodozbirnykh basiniv lisostepovykh richok. Ekolohichna bezpeka ta pryrodokorystuvannia, №3(19), 2015. S.65-72. {in Ukrainian}
14. Yatsyk A.V., Shevchuk V.Ia. Entsyklopediia vodnoho hospodarstva, pryrodokorystuvannia, pryrodovidtvorennia, staloho rozvytku. – K.: Heneza, 2006.-1000 s.:il. {in Ukrainian}
15. Yatsyk A.V. Vodohospodarska ekolohiia: u 4 t., 7 kn.- K.: Heneza, 2004.-T.4, kn.6,7.-680 s.:il. {in Ukrainian}
16. Kucheriavyy V.P. Urboekolohiia: pidruch./V.P. Kucheriavyy. – L.: Vyd-vo «Svit», 2002. – 440 s. {in Ukrainian}
17. Dubniak S.A. Propozytsii do kontseptsii basinovoho pryntsypu upravlinnia yak osnovy vidtvorennia vodnykh resursiv ta ozdorovlennia vodnykh obiektiv / S. A. Dubniak // Problemy efektyvnoho vykorystannia vodnykh resursiv ta melioratsii zemel (nauk.-prakt. konf.). Zb. tez. – K., 1996. – S.77 – 83. {in Ukrainian}
18. Stefanyshyna-Havryliuk Yu.D. Nebezpeky pryrodokorystuvannia na pryrychkovykh terytoriiakh/Yu.D. Stefanyshyna-Havryliuk//Nauk. visnyk NLTU Ukrainy. – 2013. – Vyp. 24.04. – S. 77 – 87. {in Ukrainian}
19. Kyiv vchora, sohodni, zavtra: Fotoalbum/Uporiad. V.D.Iermakov; avtor tekstu Olesia Kravets. K.: Mystetstvo, 1982. {in Ukrainian, in Russian, in English}
20. Konfudor Yu.Iu., Artemenko I.I., Zghurskyi V.A. ta inshi. Istoriia Kyieva. Drevnii ta serednovikovyi Kyiv. V 3 tomakh, 4 knyhakh. T.1. vydavnytstvo «Naukova dumka»,1982, s.58. {in Russian}
21. Putivnyk. Sim chudes Kyieva. Vydavets «PP Horobets H.S», Kyiv, 2007, s. 109-115. {in Ukrainian}
22. Proiekt «Vkradenyi Dnipro». Rekomendatsii shchodo polipshennia situatsii z dostupom kyian do richky Dnipro. https://texty.org.ua/pdf/dnipro_recomm.pdf. {in Ukrainian}